

Znakowane czerwone szlaki piesze w Województwie Świętokrzyskim

Szlak czerwony im. Edmunda Massalskiego Gołoszyce – Kuźniaki (105 km)

Szlak ten jest jednym z najdłuższych znakowanych szlaków pieszych wyznaczonych na obszarze województwa świętokrzyskiego uznanym za główny szlak Gór Świętokrzyskich. Biegnie poprzez najciekawsze zakątki Regionu, grzbiecami najwyższych pasm górskich takich jak: Pasma Jeleniowskie, Łysogóry (z Łysicą – najwyższym szczytem Gór Świętokrzyskich), Pasma Klonowskie, obok najpiękniejszych obiektów zabytkowych (np. klasztoru na Świętym Krzyżu, 2,5 km od Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku) oraz najcenniejszych obszarów przyrodniczych (Świętokrzyski Park Narodowy).

Przebieg: Gołoszyce (przystanek PKS Gołoszyce II) – Góra Truskolaska – Góra Wesołówka – Przełęcz Karczmarka – Góra Szczytniak – Przełęcz Jeleniowska – Góra Jeleniewska – Paprocice – Kobyła Góra – Trzcianka – Święty Krzyż (Łysiec) – Przełęcz Hucka – Podlesie – Kokanin – Kapliczka św. Mikołaja – Łysica – Święta Katarzyna – PKS „Krajno Góra” – Góra Wymysłona – Góra Radostowa – Przełom Lubrzanki – Góra Dąbrówka – Diabelski Kamień na Górze Klonówce – Góra Klonówka – Masłów Klonówka – Masłów Stara Wieś – Biała Góra – Dąbrowa – Dąbrowa Łąki – Góra Krzemionka – Góra Sosnowica Kamieniolom – Tumlin PKP – Tumlin – Góra Grodowa – Tumlin Podgrodzie – Góra Wykień – Góra Kamień – Miedziana Góra – Góra Ciosowa – Porzecze – Góra Barania – Widoma – Góra Siniewska – Przysiółek Huty Oblęgorskiej – polana w miejscu gajówki „Siniów” – Góra Perzowa – Kuźniacka Góra – Kuźniaki (przystanek PKS)

Informacje praktyczne: ze względu na długość szlaku oraz dogodny dojazd proponujemy podzielić szlak na następujące odcinki: Gołoszyce – Święty Krzyż; Święty Krzyż – Święta Katarzyna; Święta Katarzyna – Dąbrowa Łąki; Dąbrowa – Tumlin; Tumlin – Oblęgorek; Oblęgorek – Kuźniaki.

Dokładny przebieg szlaku:

0,0 km Gołoszyce (przystanek PKS Gołoszyce II) – w Gołoszycach cmentarz z I wojny światowej oraz aleja pomnikowych drzew

4,5 km Góra Truskolaska – wysokość 452 m n.p.m., położona na obszarze Jeleniowskiego Parku Krajobrazowego

7,0 km Góra Wesołówka – wysokość 468 m n.p.m., położona na obszarze Jeleniowskiego Parku Krajobrazowego

9,0 km Przełęcz Karczmarka – 406 m n.p.m.

12,5 km Góra Szczytniak – 554 m m.n.p.m., znajduje się tu **rezerwat Szczytniak**, którego zadaniem jest ochrona zarastającego gołoborza zbudowanego z kambryjskich piaskowców oraz fragmentów starodrzewia jodłowo-bukowego o charakterze puszczańskim.

15,5 km Przełęcz Jeleniowska – 380 m n.p.m.

17,0 km Góra Jeleniowska – 537 m n.p.m., w **rezerwacie „Góra Jeleniowska”** zobaczyć można ostańcowe skałki, rozwaliska, rumowiska skalne typu gołoborzy oraz naturalne zbiorowiska lasu bukowo-jodłowego

20,0 km Paprocice

22,0 km Kobyła Góra – wysokość 395 m n.p.m.

23,0 km Trzcianka

25,5 km Święty Krzyż (Łysiec) – jest to drugi pod względem wysokości (595 m n.p.m.) szczyt Gór Świętokrzyskich. Na jego pn. stoku znajduje się nowo wybudowana **platforma widokowa**, z której można podziwiać świętokrzyskie gołoborza. Wg legend Łysiec był miejscem kultu pogańskiego i zlotów czarownic. Obecnie sławę swą zawdzięcza **pobenedyktyńskiemu zespołowi klasztornemu**. Ze względu na przechowywane nim relikwie Świętego Krzyża miejsce to jest celem pielgrzymek wiernych z całej Polski. W klasztorze szczególnie godnymi uwagi są: krypta Oleśnickich z trumną Jeremiego Wiśniowieckiego, Muzeum Misyjne Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej oraz Wystawa Świętokrzyskiego Parku Narodowego.

28,0 km Przełęcz Hucka

34,0 km Podlesie

36,0 km Kakonin – w miejscowości tej prawdopodobnie najdłużej przetrwała forma typowej zagrody świętokrzyskiej czego doskonałym przykładem jest zabytkowa chałupa z XIX w. posiadająca elementy charakterystycznej ciosiolki budowlanej.

38,0 km Kapliczka św. Mikołaja – obecna kapliczka postawiona została w 1876 r. Święty Mikołaj czczony jest jako patron podróżnych i obrońca przed dzikimi zwierzętami.

41,0 km Łysica – wysokość 612 m n.p.m. to najwyższy szczyt Gór Świętokrzyskich. W partii przyszczytowej zlokalizowane są gołoborza.

43,5 km Święta Katarzyna – najcenniejszym obiektem w tej miejscowości jest **kościół i klasztor Bernardynek** powstały w XV wieku dla Bernardynów (obecnie gospodarzą w nim siostry z tego samego zgromadzenia). Z zabytkowej części zachowały się jedynie XVII-wieczne krużganki okrążające niewielki wirydarz, reszta została odbudowana po pożarze w 1847 roku. Nieopodal usytuowane są dwie kapliczki z XVIII i XIX wieku w stylu regionalnym ustawione w miejscu dawnych domków pustelniczych oraz **źródełko i kapliczka Św. Franciszka** (z dna zbiornika wydobywają się gazy zawierające składniki łagodzące zapalenie spojówek – stąd też źródełko otrzymało nazwę Św. Franciszka – patrona m.in. dobrego wzroku). Ponadto warto również odwiedzić **Muzeum Mineralów i Skamieniałości**. Wśród eksponatów: największy, pokazywany w Polsce kryształ kwarcu przywieziony z Arkansas, wielkie trylobity i amonity sprzed setek milionów lat oraz wiele unikatowych okazów.

44,5 km PKS „Krajno Góra”

48,5 km Góra Wymyślona – o wysokości 415 m n.p.m. to doskonały punkt widokowy, znajdują się tu skałka w formie grzyba skalnego zbudowana z piaskowca kambryjskiego – pomnik przyrody nieożywionej.

50,5 km Góra Radostowa – o wysokości 451 m n.p.m. zwana „domową” górą Stefana Żeromskiego, o której pisał w „Puszczy Jodłowej”

52,0 km Przełom Lubrzanki – najpiękniejszy w Górach Świętokrzyskich, utworzyła go rzeka Lubrzanka przecinając główny grzbiet centralnej części Gór Świętokrzyskich i oddzielając tym samym pasma: Łysogórskie i Masłowskie.

53,5 km Góra Dąbrówka – wysokość 444 m n.p.m.

55,0 km Diabelski Kamień na Górze Klonówce – jest to monolit skalny długości 10 m i wysokości 5 m tworzący skalny szczyt Góry Klonówki

56,5 km Góra Klonówka – wysokość 473 m n.p.m.

58,0 km Masłów – znajduje się tu okazały kościół z pocz. XX w. a także lotnisko (możliwość zwiedzania)

61,0 km Biała Góra – wysokość 417 m n.p.m.

63,5 km Dąbrowa

65,5 km Dąbrowa Łąki

70,5 km Góra Krzemionka – wysokość 389 m n.p.m.

72,5 km Góra Sosnowica Kamieniołom – wysokość 413 m n.p.m., w kamieniołomie wydobywano bloki czerwonego piaskowca. W głębi wyrobiska można obejrzeć spękaną strukturę górotworu.

77,5 km Tumlin PKP

79,0 km Tumlin – godnym uwagi jest to kościół z XVI w. posiadający barokowe wyposażenie wewnątrz. Wewnątrz znajdują się nagrobki hutników samsonowskich.

80,0 km Góra Grodowa – wysokość 395 m n.p.m., na jej grzbiecie znajdują się resztki wałów dawnego ośrodka pogańskiego kultu, a na pn. stoku kamieniołomy piaskowca triasowego z widocznym warstwiciowaniem skał.

82,0 km Tumlin Podgrodzie

84,0 km Góra Wykień – wysokość 405 m n.p.m., znajduje się tu dawna ziemna skocznia narciarska. Dojście: gdy szlak prowadzący u podnóża góry skręca w prawo podchodząc stromo na jej grzbiet, należy iść prosto ok. 50 m do wybiegu skoczni.

85,5 km Góra Kamień – wysokość 398 m n.p.m. Zlokalizowane tu naturalne odsłonięcia skał piaskowca dewońskiego tzw. „Skalki Piekło” tworzą urwisko skalne o wysokości 5 m i długości 15 m.

87,0 km Miedziana Góra – znajduje się tu **Tor Wyścigów Samochodowych** wybudowany w 1977 r. . Obecnie jest to jedyny w Polsce tor o charakterystyce górskiej. Jego długość wynosi 4160 m a różnica wzniesień terenu 60 m. Obok toru znajduje się pomnik w miejscu śmierci partyzantów 05.06.1944 r.

88,0 km Góra Ciosowa – wysokość 365 m n.p.m. Na jej płd. zboczu można zobaczyć ścianę dawnego kamieniołomu w którym eksploatowano piaskowiec dolnotriasowy.

90,5 km Porzecze

94,5 km Góra Barania – wysokość 427 m n.p.m. Jej płd. stok porasta wielogatunkowy las z licznymi stanowiskami bluszczu pospolitego chronione w rezerwacie „**Barania Góra**”. Znajdują się tu również malownicze wąwozy lessowe. W odległości ok. 100 m poniżej szczytu Baraniej znajduje się punkt początkowy czarnego szlaku

turystycznego prowadzącego do **Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku** (ok. 2.5 km).

95,5 km Widoma

97,0 km **Góra Siniewska** - wysokość 444 m n.p.m. stanowi najwyższe wzniesienie w Paśmie Oblęgorskim.

98,0 km Przysiółek Huty Oblęgorskiej

100,0 km polana w miejscu gajówki „Siniów”

103,0 km **Góra Perzowa** – wysokość 395 m n.p.m. Na jej obszarze został utworzony rezerwat „Perzowa Góra”, w którym ochronie podlegają wychodnie i odsłonięcia piaskowca dolnotriasowego oraz naturalne drzewostany jodłowe. W urwisku pod szczytem znajduje się jaskinia, w której urządzono kaplicę św. Rozalii.

104,0 km **Kuźniacka Góra** – wysokość 366 m n.p.m. Można tu zobaczyć wychodnie skalne chronione jako pomnik przyrody.

105,0 km **Kuźniaki** (przystanek PKS) – w miejscowości tej kończy się szlak czerwony. W latach 1782-1897 działał tu wielki piec hutniczy – składowa część Huty „Jadwiga”. Obecnie można tu zobaczyć jedynie jego ruiny w kształcie ściętego ostrosłupa, dawne ujęcie wody (grobla, staw i upust), podziemny sklepiony kanał długości ok. 100 m oraz zwały żużla.

Szlak czerwony Gołoszyce – Annopol (107,5 km)

Szlak Gołoszyce – Annopol niemalże w całości biegnie poprzez malowniczą Wyżynę Sandomierską. Wędrując jego znakami możemy podziwiać lessowy krajobraz tego obszaru. Dominują tu głęboko wcięte doliny rzek oraz głębokie wąwozy, których ściany osiągają do kilkunastu metrów wysokości. Bardzo atrakcyjne są również Góry Pieprzowe z kamiennymi piargami i rosnącymi tu ciepłolubnymi, ciernistymi krzewami.

Przebieg: Gołoszyce – Modliborzyce – Rudniki – Planta – Ujazd – Konary – Pokrzywianka – Górki Klimontowskie – Klimontów – Pęczów – Ossolin – Węgrce Szlacheckie – Janowice – Chobrzany – Koprzywnica – Zawisielcze – Sandomierz – Rezerwat „Góry Pieprzowe” – Kamień Łukawski – Przystanek PKP Metan – Dwikozy – Zawichost – Piotrowice – Most na Wiśle - Annopol

Informacje praktyczne: ze względu na długość szlaku proponujemy podzielić go na następujące odcinki: Gołoszyce – Klimontów; Klimontów –

Koprzywnica; Koprzywnica – Sandomierz; Sandomierz – Zawichost;
Zawichost – Annopol.

Dokładny przebieg szlaku:

0,0 km Gołoszyce (przystanek PKS Gołoszyce II) – w Gołoszycach cmentarz z I wojny światowej oraz aleja pomnikowych drzew

3,5 km Modliborzyce – zobaczyć tu można gotycki kościół oraz pozostałości nagrobków rycerskich wmurowane w ogrodzenie świątyni.

5,0 km Rudniki

8,0 km Planta – w parku podworskim zbiegają się wielokilometrowe aleje lipowe tworzące największe tego typu założenie przyrodnicze w Polsce. ogółem rośnie tu kilkaset pomnikowych drzew w wieku 200-450 lat.

12,5 km Ujazd – największą atrakcją miejscowości jest zamek „Krzyżtopór” (tzw. palazzo in forteca) zbudowany przez Krzysztofa Ossolińskiego w latach 1631-44 będący jednym z najważniejszych zabytków Województwa Świętokrzyskiego. Ten manierystyczny obiekt został tak zaprojektowany, by nawiązywał do podziału roku kalendarzowego. Zgodnie z tym pomysłem porom roku odpowiadały 4 wieże, miesiącom 12 reprezentacyjnych sal, tygodniom 52 pokoje, a dniom 365 okien. O jego wspaniałości i przepychu świadczył chociażby fakt, iż konie w stajni jadły z marmurowych żłobów i przeglądały się w kryształowych lustrach, a akwarium pełniło funkcje sufitu w którym nad głowami pływały egzotyczne rybki. Niestety do dnia dzisiejszego zachowały się jedynie ruiny Krzyżtoporu (90% pierwotnych murów i tylko 10% sklepień).

15,5 km Konary – nad wsią na wzgórzu znajdują się ruiny XIV-wiecznego zamku (odcinki murów przyziemia, ślady wałów i zagruzowana piwnica).

21,5 km Pokrzywianka

25,5 km Górki Klimontowskie – na obszarze rozległego parku krajobrazowego znajduje się eklektyczny pałac z XIX w. Zwiedzanie obiektu wymaga jednak uzgodnienia z prywatnym właścicielem.

27,0 km Klimontów – w miejscowości tej na uwagę zasługują trzy obiekty zabytkowe. Pierwszym z nich jest **Podominikański zespół klasztorny** – późnorenesansowy, wzniesiony w l. 1617-1623. W jego wnętrzu zobaczyć można renesansowe stalle, chór muzyczny, wczesnobarokowy ołtarz główny oraz rokokowe ołtarze boczne. Kolejny to **Kolegiata św. Józefa** – jedna z najoryginalniejszych barokowych budowli sakralnych w Polsce. Wzniesiona w XVII w. na planie centralnym przez Wawrzyńca Senesa – budowniczy

zamku „Krzyżtopór” w Ujeździe, w XVIII w. przesklepiona została okazałą kopułą oraz dobudowano do niej czterokolumnową fasadę z czworobocznymi wieżami. Wyposażenie wnętrza pochodzi głównie z okresu rokoka a pod posadzką kościoła znajdują się obszerne krypty grobowe Ossolińskich. Warto również zwrócić uwagę na klasycystyczną **synagogę** z XIX w.

29,5 km Pęczów – pozostałości parku i chylący się ku ruinie dwór.

34,5 km Ossolin – przed wsią przy polnej drodze zobaczyć można podziemną **kaplicę z XVII w.** zbudowaną na wzór betlejemski. Murowana kaplica przykryta została ziemnym kopcem, sponad którego wystaje mała wieżyczka w kształcie latarni. Ponadto za wsią do dziś dnia zachował się mostek z arkadowym łukiem i niewielki fragment ściany baszty – pozostałości murów twierdzy z XVII w.

38,0 km Węgrce Szlacheckie

41,0 km Janowice – przy szkole park podworski

42,5 km Chobrzany – miejscowość związana z pobytami Stefana Żeromskiego, czego świadectwem są pamiątkowe tablice na Liceum Ogólnokształcącym.

50,0 km Koprzywnica – niewątpliwie najcenniejszym zabytkiem Koprzywnicy jest **Zespół Klasztorny Cystersów** znajdujący się na tzw. Europejskim Szlaku Cystersów. Jego początki datuje się na około 1185 r. Do naszych czasów z zespołu klasztornego przetrwał kościół i wschodnie skrzydło klasztorne. We wnętrzu kościoła zachowały się oryginalne sklepienia krzyżowo-żebrowe, wsparte na ostrołukowych gurtach, piękna romańska kamieniarka i średniowieczna polichromia z ok. 1400 roku. We wschodnim skrzydle klasztoru na uwagę zasługuje natomiast kapituła (sala obrad) i romańskie okienka.

62,0 km Zawisełcze

67,0 km Sandomierz – Sandomierz uznawany jest za Perłę Regionu Świętokrzyskiego, na obszarze którego zlokalizowane są liczne wysokiej klasy zabytki architektury. Do najcenniejszych obiektów należą: **Brama Opatowska** – gotycka brama wjazdowa do miasta wzniesiona w XIV wieku z fundacji króla Kazimierza Wielkiego. Obecnie udostępniona turystom do zwiedzania stanowi doskonały punkt widokowy. **Ratusz** – pierwotny gotycki ratusz wzniesiono wkrótce po najeździe Litwinów w 1349 roku. Był on budowlą na planie kwadratu zwieńczoną wysoką ośmioboczną wieżą. Część południowa ratusza

pochodzi z tego okresu. W XVI wieku został rozbudowany w formę wydłużonego prostokąta i zwieńczoną attyką. W pomieszczeniach parteru mieści się oddział Muzeum Okręgowego. **Zamek Kazimierzowski** – z XIV w., którego budowy inicjatorem był Kazimierz Wielki. Zachowana do dziś wieża południowo-zachodnia pochodzi z lat 80. XV w. Dwa wieki później, za panowania Zygmunta Starego, podjęto decyzję o przebudowie obiektu, po której zamek otrzymał renesansowy charakter. Obecnie w zamku zlokalizowane jest Muzeum Okręgowe. **Dom Długosza** – dawna mansjonaria wzniesiona w 1476 roku z fundacji Jana Długosza. Obiekt dwuipółtraktowy z obszerną sienią, do której wprowadzają dwa późnogotyckie portale. Od 1936 roku mieści zbiory **Muzeum Diecezjalnego Sztuki Kościelnej. Katedra Narodzenia NMP** – wzniesiona w miejscu pierwotnej romańskiej kolegiaty wzmiankowanej od 1148 roku. W 1360 r. król Kazimierz Wielki ufundował nową kolegiatę, która w 1818 r. wraz z powstaniem Diecezji Sandomierskiej otrzymała godność Katedry, a w 1968 roku Bazyliki Katedralnej. Jest to gotycka budowla typu halowego z trójbocznie zamkniętym, wydłużonym prezbiterium, nakryta sklepieniami krzyżowo-żebrowymi. Na ścianach prezbiterium zachowały się polichromie wykonane w 1421 r. przez warsztat ruski mistrza Hayła z Przemyśla. **Kościół św. Jakuba** – uważany jest za jeden z pierwszych ceglanych obiektów w Polsce i zaliczany do zabytków najwyższej klasy. Świątynia wraz z zabudowaniami klasztorными należała do zakonu dominikanów sprowadzonych do Sandomierza w XIII w. Do środka kościoła wprowadza XIII-wieczny portal z profilowanej, niegdyś glazurowanej cegły, ozdobiony ceramicznym fryzem plecionkowym. We wnętrzu świątyni na uwagę zasługuje natomiast gotycka płyta nagrobna córki Kazimierza Sprawiedliwego – księżnej Adelajdy, oraz rzadko spotykany w obiektach sakralnych secesyjny wystrój kaplicy Matki Boskiej Różańcowej. **Collegium Gostomianum** – jedna z najstarszych szkół średnich w Polsce. Zachowało się szkolne skrzydło dawnego kolegium jezuitów ufundowanego w 1602 roku przez Hieronima Gostomskiego – wojewodę poznańskiego i kasztelana sandomierskiego. Zespół wznoszony był w latach 1604-1625 przez budowniczego jezuickiego Michała Hintza. Gmach Collegium Gostomianum jest jednym z najcenniejszych zabytków Sandomierza, stanowi wspaniałą dominantę w panoramie od strony Wisły, a sam zachował układ przestrzenny, wystrój architektoniczny i ocalała w dwu kondygnacjach eliptyczną klatkę schodową, która jest pierwszą tego typu konstrukcją w Polsce. **Podziemna Trasa Turystyczna** – przebiega podziemiami sandomierskimi, których mieszkańcy używali jako składy towarów. Utworzone je około XIII-XIV w. Dla turystów zostały udostępnione w 1977 r. Długość podziemnej trasy wynosi ok. 500 m, a w trakcie spaceru odwiedza się komory i korytarze ciągnące się pod rynkiem i jego okolicami. **Ucho Igielne** – dawna furta klasztorна, która ułatwiała połączenie między klasztorem a Starym

Miastem. **Wąwóz Królowej Jadwigi** – naturalne dzieło przyrody wydrążone w lessie o długości 500 m i głębokości 10 m.

70,0 km Rezerwat „Góry Pieprzowe” – liczą około 500 milionów lat i tworzą unikatowy w Europie rezerwat geologiczno-przyrodniczy. Skąły kambryjskie tzw. łupki ilaste pod wpływem czynników atmosferycznych utleniały się i kruszyły w wyniku czego w chwili obecnej przypominają swym wyglądem pieprz. Na terenie rezerwatu obserwować można wielobarwną roślinność (murawy i zarośla kserotermiczne, dzika róża, jałowce). Stąd też roztacza się przepiękny widok na dolinę Wisły i skarpe Starego Miasta Sandomierza.

71,0 km Kamień Łukawski

72,0 km Przystanek PKP Metan

79,0 km Dwikozy

94,0 km Zawichost – wieś położona jest na malowniczej skarpe nad Wisłą. Jej najważniejszymi obiektami zabytkowymi są: zespół pofranciszkański oraz kościół parafialny. **Kościół pofranciszkański** - wzniesiony w XIII wieku zbudowany jest z cegły i już wewnątrz sprawia wrażenie surowego. Do jednonawowej świątyni w XVII-XVIII wieku dobudowano dwie kaplice po obu stronach nawy. Zachwycają swym pięknem ostro zakończone okna wypełnione witrażami. **Kościół Wniebowzięcia NMP** - wzniesiony został w XIII wieku w stylu barokowym, ale poprzednia świątynia stała tu już w ok. XI wieku. Część jej starych murów widoczna jest w podziemiach. Na tyłach kościoła znajduje się dogodny punkt do obserwacji Wisły.

100,0 km Piotrowice

106,0 km Most na Wiśle

107,5 km Annopol

Szlak czerwony Diabla Góra – Łączna (97 km)

Szlak biegnie głównie terenami leśnymi, również poprzez masyw Puszczy Świętokrzyskiej oraz terenami Suchedniowsko-Oblęgarskiego Parku Krajobrazowego. Na szlaku

zlokalizowanych jest wiele interesujących zabytków techniki a także atrakcyjne zbiorniki wodne.

Przebieg: Diabla Góra – Klew – Dąbrowa – Starzechowice – Kołoniec – Tama – Machory – Maleniec – Ruda Maleniecka – Cieklińsko – Sielpia Wielka – Miedzierz – Wąsosz Stara Wieś – Janów – Czarna – Czarniecka Góra PKP – Czarniecka Góra uzdrowisko – Stąporków – Hucisko – Gosań – Odrowążek – Kopcie – Szalas – połączenie ze szlakiem zielonym – leśniczówka Osieczno – Zalezianka – Jęgrzna (droga nr 7) – Łączna PKP

Informacje praktyczne: ze względu na długość proponujemy podzielić szlak na następujące odcinki: Skotniki – Starzechowice; Starzechowice – Ruda Maleniecka; Ruda Maleniecka – Sielpia; Sielpia – Stąporków; Stąporków – Odrowążek; Odrowążek – Łączna.

Dokładny przebieg szlaku:

0,0 km Diabla Góra – początek szlaku znajduje się na Diabłej Górze na którą można dojść szlakiem niebieskim Krzętów – Piotrków Trybunalski z miejscowości Skotniki (8 km) lub Dąbrówka (6 km).

2,0 km Klew

9,0 km Dąbrowa

12,0 km Starzechowice

17,0 km Kołoniec

19,5 km Tama

20,5 km Machory – do dziś dnia pozostały wzniesione w pocz. XX w. kaflarnie i papiernie. Obiekty te stanowią założenia dawnej fabryki tektury. Obok głównego budynku zakładu w całkiem niezłym stanie zachował się kanał fabryczny. Najciekawszym elementem zespołu jest poprzeczne koło wodne ze skomplikowanym systemem przekładni.

22,0 km Maleniec – znajduje się tu zabytkowy **zakład metalowy**, udostępniony turystom do zwiedzania. W 1967 roku zakład produkujący gwoździe cięte, a później szpadle, łopaty i odkładnice do plugów uznany został za zabytek techniki. Zakład ten istniał nieprzerwanie od 1784 roku i posiada zachowany pełen ciąg produkcyjny, który świadczy o wysokim poziomie polskiej myśli technicznej w XIX wieku (wszystkie urządzenia są sprawne do dziś). W jego skład wchodzi walcowania, gwoździarnia, dawny układ przestrzenny, ujście wody i urządzenia hydrotechniczne.

- 31,0 km Ruda Maleniecka** – w miejscowości tej zachował się zespół podworski, neoromańska kaplica z XIX w. i dwór z końca XVIII w.
- 33,5 km Cieklińsko** – w XIX w. znajdował się tu wielki piec, pudlingarnia a następnie cegielnia.
- 42,0 km Sielpia Wielka** – miejscowość ta słynie przede wszystkim ze zlokalizowanych wokół zbiornika wodnego ośrodków wczasowych i pól namiotowych. Jest to doskonale miejsce letniego wypoczynku posiadające: kąpielisko, plażę oraz wypożyczalnię sprzętu wodnego. Tutaj również znajduje się **Muzeum Zagłębia Staropolskiego**, które mieści się w dawnej walcowni i pudlingarni (zakład przerabiający surówkę wielkopieczową na żelazo kowalne). Znajduje się tu oddział poświęcony górnictwu i hutnictwu Staropolskiego Zagłębia Przemysłowego. Do najcenniejszych eksponatów należy olbrzymie metalowe koło wodne o średnicy 8 m, wiele unikatowych maszyn i urządzeń, zabytkowe ujęcie wody, groble, upusty, kanały, hale produkcyjne, suszarnie drewna, portiernie, budynek szkolny, ruiny budynków administracyjnego i gospodarczych oraz dawne osiedle fabryczne.
- 47,0 km Miedzierz – Kawczyn** zachowały się tu budynki fabryczne i mieszkalne dawnego wielkiego pieca: dawna odlewnia i hala maszyn, magazyn węgla drzewnego, grobla spiętrzająca wodę dla napędu urządzeń wielkiego pieca wygaszonego w 1883 roku.
- 56,0 km Wąsosz Stara Wieś** – pozostałości układu wodnego po kuźnicy (XV-XIX w.), a następnie zakładu produkującego wyroby żelazne.
- 58,0 km Janów** – zalew na rzece Czarnej w miejscu gdzie w XVIII i XIX w. była kuźnica, a w okresie międzywojennym fabryka żelaza płóznego.
- 60,0 km Czarna** – miejscowość ta słynie z Sanktuarium Ziemi Koneckiej z cudownym obrazem Najświętszej Marii Panny Wychowawczyni. Obraz początkowo znajdował się w drewnianej kaplicy z XVIII w., obecnie jednak został on przeniesiony do wybudowanej w l. 1911-1930 świątyni. Pozostałością po działających w XVIII i XIX w. kuźnicach jest zalew.
- 60,5 km Czarniecka Góra PKP**
- 62,0 km Czarniecka Góra uzdrowisko** – zabytkowa zabudowa uzdrowiska z XIX / XX w. (drewniane pensjonaty)
- 65,0 km Stąporków** – miasto o bogatych tradycjach przemysłowych, w którym lokowano zakłady produkujące surówkę żelaza. Przy głównej ulicy stoi

oryginalny, żeliwny pomnik kaloryfera tutaj właśnie produkowanego.

68,0 km Hucisko

71,5 km Goszów

76,5 km Odrowążek

79,5 km Kopicie

82,0 km Szałas

84,0 km połączenie ze szlakiem zielonym

91,5 km leśniczówka Osieczno

93,5 km Zalezianka

95,0 km Jęgrzna (droga nr 7)

97,0 km Łączna PKP

Szlak czerwony im. Sylwestra Kowalczewskiego Chęciny – Kielce Karczówka (18,5 km)

Szlak idealnie nadający się na jednodniową wędrowkę, poprowadzony obok interesujących obiektów zabytkowych oraz przyrodniczych. Na szczególną uwagę zasługują niezwykle pomniki i rezerwaty przyrody nieożywionej.

Przebieg: Chęciny – Góra Zelejowa – Zelejowa – Sitkówka – Czerowna Góra – marmurołom „Zygmuntówka” – Jaskinia Raj – Zgórskie Góry – Kielce Zalesie – Kielce Białogon – Góra Brusznia – Góra Karczówka – Kielce ul. Podklasztorna

Informacje praktyczne: konieczna zmiana szlaku przy przejściu przez obwodnicę drogową Kielc, związana z ustawieniem na niej barierek. Po zejściu z Zelejowej i dojściu do skrzyżowania dróg należy skręcić w lewo i wzdłuż usypiska odpadów z zakładu kamieniarskiego dojść do obwodnicy. Po przecięciu jej w prawo do szlaku.

Dokładny przebieg szlaku:

0,0 km Chęciny – początek szlaku zlokalizowany jest na rynku górnym przy przystanku PKS. Najciekawszym zabytkiem Chęcin jest górujący nad miasteczkiem **Zamek Królewski**. Znajduje się on na szczycie najwyższego w okolicy skalistego wzgórza dewońskiego (367 m n.p.m.) i składa się z zamku górnego, który ma dwie baszty (baszta wschodnia dostosowana do wejść

na punkt widokowy) oraz zamku dolnego. Wzniesiony został około 1300 roku i rozbudowany w XV wieku. Przedstawia typową budowlę obronną typu wyżynnego, z której roztacza się przepiękny widok na okolicę. Atrakcją zamku jest „Biała Dama” – postać królowej Bony, która w białej sukni z pochodnią w dłoni pojawia się w nocy na murach zamku. Prócz zamku warto zobaczyć: renesansową synagogę i kamienicę „Niemczówkę”, „Zajazd pod Srebrną Górą”, kościół parafialny, zespół klasztorny sióstr Bernardynek z XVII w. oraz zespół klasztorny Franciszkanów.

3,0 km Góra Zelejowa – wysokość 372 m n.p.m., zachowane tu formy skalne z najpiękniejszymi w Polsce przykładami wietrzenia krasowego w wapieniach dewońskich zostały objęte ochroną w formie rezerwatu przyrody nieożywionej. Południowe zbocze porasta flora kserotermiczna, a północne las sosnowy z porostami, mchami i paprociami.

4,5 km Zelejowa

6,0 km Sitkówka

7,0 km Czerwona Góra – marmurołom „Zygmuntówka” – (dojście: w miejscu gdzie szlak dochodzi do hałd pogórnicych należy się skierować w prawo i pierwsza drogą w lewo). Wydobywa się tutaj tzw. zlepińce o czerwonym zabarwieniu, z których w XVIII w. wykonano kolumnę na której ustawiono w Warszawie posąg króla Zygmunta III Wazy.

8,0 km Jaskinia Raj – aby zwiedzić Jaskinię Raj należy wcześniej zarezerwować bilety. Sam obiekt stanowi przepiękna jaskinia krasowa posiadająca najbogatszą z dotychczas odkrytych w Polsce szatę naciekową (stalaktyty, stalagmity, kolumny, draperie), namuliska zawierające cenne warstwy kulturowe i pizoidy czyli perły jaskiniowe. Od 1968 roku podlega ochronie rezerwatowej częściowej. Całkowita długość zbadanych korytarzy wynosi 240 m, a dla ruchu turystycznego udostępnionych jest 180 m. Ponadto stwierdzono, iż jaskinię przed 40 tysiącami lat zamieszkiwał człowiek neandertalski.

10,0 km Zgórskie Góry – pasmo zbudowane z piaskowców kambryjskich, którego grzbiet posiada liczne, oddzielone głęboko wciętymi dolinami ramiona boczne.

12,5 km Kielce Zalesie

14,0 km Kielce Białogon – dawna osada przemysłowa, gdzie od XVII w. znajdowały się huty miedzi i ołowiu. Warto zwrócić na ciekawe, zabytkowe rozplanowanie urbanistyczne osiedla z I połowy XIX wieku. Tworzy go pięć promieniście wychodzących sprzed zakładu ulic. Ponadto

zachowały się zabytkowe części hal fabrycznych i osiedla robotniczego. Na uwagę zasługuje również drewniana, kryta gontem świątynia, która wraz z ogrodzeniem i dzwonnica stanowi przykład wzorowanego na budownictwie podhalańskim stylu narodowego.

16,0 km Góra Brusznia – wysokość 312 m n.p.m. Wędrując jej grzbietem warto zwrócić uwagę na dużą ilość zagłębień. Są to pozostałości dawnych wyrobisk górniczych z XVII – XVIII wieku, w których wydobywano głównie rudę ołowiu – galenę. Szczyt góry zwieńczony jest krzyżem upamiętniającym zbiórkę powstańców styczniowych w dzień jego wybuchu 22.I.1863 roku.

18,2 km Góra Karczówka – wysokość 340 m n.p.m. Na jej szczycie znajduje się Zabytkowy **zespół klasztorny**, użytkowany obecnie przez Stowarzyszenie Apostolstwa Katolickiego (Księża Pallotyni) położony w malowniczym otoczeniu lasu. Kościół i klasztor powstały w I połowie XVII wieku w stylu wczesnobarokowym. Wewnątrz na szczególną uwagę zasługuje posąg patronki górników św. Barbary wykonanej z jednej bryły ołowiu tzw. „galeny”. Istnieje możliwość wejścia na wieżę – informacja w klasztorze – z której roztacza się przepiękny widok na miasto Kielce oraz Góry Świętokrzyskie. Karczówka objęta jest także ochroną jako **rezerwat krajobrazowy**, w którym znajdują się fragmenty lasu sosnowego w wieku do 170 lat.

18,5 km Kielce ul. Podklasztorna – koniec szlaku u stóp Góry Karczówki na skrzyżowaniu ulic: Podklasztornej i Karczówkowskiej.

Szlak czerwony Solec-Zdrój – Busko-Zdrój (28 km)

Szlak nazywany „słonecznym” łączący ze sobą dwa ponidziańskie uzdrowiska Busko-Zdrój oraz Solec-Zdrój.

Przebieg: Solec-Zdrój – Zborów – Żuków – Piasek Mały – Sulkowice – Skotniki Małe – Grodzisko w Szczaworyżu – Kapturów – Pęczelice – Owczary – Busko-Zdrój

Informacje praktyczne: Szlak można podzielić na dwa odcinki których etapem pośrednim jest Szczaworyż

Dokładny przebieg szlaku:

0,0 km Solec-Zdrój – początek szlaku w centrum miejscowości przy przystanku PKS. Solec-Zdrój to niewielkie uzdrowisko wykorzystujące dwa źródła wody leczniczej: solankę chlorkowo – jodowo – sodowo – bromkowo - siarczkową nazywaną wodą siarczkową oraz siarczki i wodosiarczki soli alkalicznych. Ze względu na wysoką zawartość siarki w litrze wody, źródła te posiadają najsilniejsze wody lecznicze

w Polsce, a także jedne z najlepszych w Europie. W urokliwym parku zdrojowym można zobaczyć zabytkowe obiekty głównie z pocz. XX w.

3,5 km Zborów – zobaczyć tu można okazały pałac z XVI w., przebudowany na pocz. XIX w. Jest to klasycystyczna dwupiętrowa budowla, w której przyziemiu i częściowo na parterze zachowały się pozostałości pierwotnego XVI-wiecznego dworu. Otaczają go park krajobrazowy oraz zabudowania gospodarcze m.in. spichlerz i budynek dawnej gorzelnii z XVIII w.

5,0 km Żuków

8,5 km Piasek Mały

14,5 km Sułkowice

18,5 km Skotniki Małe

19,5 km Grodzisko w Szczaworyżu – wczesnośredniowieczne grodzisko posiada kształt zbliżony do trapezu. Posiadało ono oddzielone fosami, podwójne lub potrójne pierścienie wałów, które zamykały teren o pow. 6 ha. gród Początkami sięga VII w., a prowadzone tu badania wykazały, iż gród ten nie był nigdy silnie zasiedlony i prawdopodobnie pełnił funkcję refugalną.

20,0 km Kapturów

21,0 km Pęczelice – we wsi tej zachował się dawny zbór ariański zbudowany w drugiej poł. XVI w., przebudowany w XX w.

24,5 km Owczary – to rezerwat florystyczny chroniący roślinność słonolubną występującą tu dzięki czynnym słonym źródłom siarczano-chlorkowym. W miejscach najwilgotniejszych rosną: łoboda oszczepowata czy muchotrzew solniskowy. Nieco dalej od cieką porastają: kończyzna rozdęta czy też turzyca odległokłosowa. Najciekawszym przedstawicielem fauny, posiadającym jedyne stanowisko w Polsce, jest chrząszcz *Pogonus persicus*.

28,0 km Busko-Zdrój - to uzdrowisko, którego największą wartością są unikalne źródła leczniczych wód siarczkowych, jedyne w Polsce. Dzięki nim już od ponad 160 lat można tu poprawić zdrowie, odbudować sprawność fizyczną, wyleczyć wiele schorzeń (przede wszystkim reumatyczne i pourazowe). Ponadto buskie uzdrowiska dysponują nowoczesnym sprzętem i oferują szeroki wachlarz zabiegów leczniczych i upiększających urodę. Wśród obiektów godnych uwagi jest niewątpliwie Sanatorium Marconi wybudowane w stylu

klasycystycznym wg projektu Henryka Marconiego (ok. 1835 r.). Zachwycają wnętrza pijalni (kolumny korynckie, ćwierćkoliste wnęki z ornamentacją roślinną i dekoracyjną galeryjką) i sali koncertowej mieszczącej się w dawnej sali balowej. Jeśli dysponujemy wystarczającą ilością czasu możemy przejść ulicami Buska-Zdroju podziwiając zabytkowe wille: willa „Słowacki”, willa „Oblęgorek”, sanatorium „Bristol”, willa „Dersław”, willa „Polonia”. Interesujący jest również drewniany kościół św. Leonarda z 1699 r. We wnętrzu kościoła zachował się późnobarokowy ołtarz drewniany. Po bokach fragmenty ołtarzy z dawnego kościoła kamedulów w Szańcu.

Szlak czerwony Kałków Godów – Skarżysko Kamienna (57,0 km)

Szlak łączy kościoły i kapliczki w Dolinie Kamiennej. Na trasie ponadto liczne cenne zabytki techniki oraz malownicze skałki objęte ochroną rezerwatową bądź pomnikową.

Przebieg: Kałków Godów – rezerwat „Skałki w Krynkach” – Krynki – Brody Ilżeckie tama – Ruda – Styków – Dziurów – Starachowice Zachodnie PKP i PKS – kapliczka św. Jacka – Wąchock – Marcinków – Młyn Piaska – Skarżysko Kamienna

Informacje praktyczne: Szlak można podzielić na następujące odcinki: Skarżysko kamienna – Wąchock; Wąchock – Starachowice; Starachowice – Brody; Brody – Kałków Godów.

Dokładny przebieg szlaku:

0,0 km Kałków Godów – Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej Królowej Polski na Ziemi Świętokrzyskiej - to największy na Kielecczyźnie ośrodek pielgrzymkowy w skład, którego wchodzi, prócz dwupoziomowego kościoła z cudownym obrazem będącym kopią słynącego łaskami obrazu MB Licheńskiej, także wiele innych obiektów. Należą do nich droga krzyżowa, kaplice różańcowe, droga betlejemska, ośrodek dla dzieci niepełnosprawnych, Dom Pielgrzyma, herbaciarnia. W krajobrazie całego zespołu pielgrzymkowego wyraźnie dominuje monumentalna Golgota Świętokrzyska – Martyrologium Narodu Polskiego.

8,0 km rezerwat „Skałki w Krynkach” – rezerwat przyrody nieożywionej chroniący naturalne odsłonięcia piaskowców dolnotriasowych w wąwozie na zboczu w formie olbrzymich bloków, progów, urwisk, grzybów skalnych i kazalnicy.

10,0 km Krynki – we wsi wznosi się **XVII-wieczny kościół** z barokowo-klasycystycznym wyposażeniem. W środku można obejrzeć słynący łaskami obraz Matki Boskiej Częstochowskiej z XVI w. Na plac kościelny wiedzie

modrzewiowa brama z 1779 r. ujęta w dwie czworoboczne dzwonnice z namiotowymi dachami.

12,0 km Brody Iłżeckie tama – w nową zaporę dużego zbiornik (260 ha) ebudowano monumentalny fragment kamiennego przepustu z pierwotnej tamy przy walcowni i pudlingarni z 1840 r.

14,0 km Ruda

17,0 km Styków

21,0 km Dziurów

31,0 km Starachowice Zachodnie PKP i PKS – Najcenniejszym obiektem godnym uwagi w Starachowicach jest **Muzeum Przyrody i Techniki Ekomuzeum im. J. Pazdura**. Powstało w roku 1789 z inicjatywy Aleksandra Rutkiewicza – opata cystersów wąchockich, kiedy to wybudowano wielki piec na węgiel drzewny. Od tego czasu datuje się rozwój hutnictwa w Starachowicach. Działalność zakładu została zatrzymana 19 marca 1968 r. i dziś stanowi obiekt muzealny. Obecnie na terenie ponad 8 ha podziwiać można historyczny układ przestrzenny zakładu, urządzenia hydrotechniczne, architekturę przemysłową, oraz najcenniejszy i najstarszy w Europie wielki piec z 1899 roku posiadający kompletny ciąg technologiczny. Ponadto w muzeum zobaczyć również zrekonstruowaną, starożytną osadę dymarską, zabytki techniki samochodowej i zbrojeniowej oraz bogate zbiory archeologiczne. Godnym uwagi jest również **Kościół p.w. św. Trójcy** – świątynia zlokalizowana na skarpie, której zabytkowa część pochodzi z 1681 r. Wewnątrz obraz św. Trójcy w nawie głównej; barokowy ołtarz główny przeniesiony tu z klasztoru benedyktynów na św. Krzyżu.

35,0 km kapliczka św. Jacka

41,0 km Wąchock – **Klasztor Cystersów** - wzniesione w pocz. XIII wieku opactwo jest jednym z najpiękniejszych pomników architektury romańskiej w Polsce. Mury kościoła zbudowane są z żółtawo-szarych i brunatno-czerwonych ciosów kamiennych układanych w naprzemienne pasy. Główna nawa wzniesiona jest w stylu romańskim, w kaplicach bocznych oraz przy transepcie widoczne są wpływy gotyku. Wyposażenie wnętrza – barokowe z XVII i XVIII wieku. Od 1980 roku w opactwie umieszczane są pamiątkowe tablice poświęcone twórcom Podziemnego Państwa Polskiego i uczestnikom Powstania Styczniowego. Tu złożono przywiezione z Wileńszczyzny prochy Jana Piwnika „Ponurego” i urządzono muzeum z cennymi pamiątkami z okresu zmagania o wolność naszej ojczyzny.

45,0 km Marcinków

49,0 km Młyn Piaska

57,0 km Skarżysko Kamienna – koniec szlaku przy siedzibie oddziału PTTK (Dom Kultury – ul. Słowackiego). W Skarżysku na uwagę zasługuje **Muzeum im Orła Białego** – zlokalizowane na obszarze ciekawej, o długich tradycjach przemysłowych, dzielnicy Rejów w zabytkowym budynku zawiadawcy huty „Rejów”. Wewnątrz mieści się ekspozycja dotycząca Wojska Polskiego do 1939 r., martyrologii mieszkańców Skarżyska i okolic oraz ruchu oporu. Oprócz tego na powierzchni 2 ha ekspozycji plenerowej zgromadzono wiele rodzajów i typów ciężkiego sprzętu bojowego (działa, wyrzutnie raketowe, czołgi, wozy pancerne, śmigłowce, myśliwce bombardujące, a także pełnomorski kuter torpedowy i wiele innych).